

7. Кодекс адміністративного судопроизводства Российской Федерации от 08.03.2015 г. № 21-ФЗ. URL: <http://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?rnd=D3B7A4450B6CA02BD7BE-A76E2FC7E3DF&req=doc&base=LAW&n=314899&REFFIELD=134&REFDST=100009&REFDOC=200202&REFBASE=LAW&stat=refcode%3D19694%3Bindex%3D25#1506ohj1nz>.
8. Кодекс адміністративного судочинства Республіки Вірменія від 28.12.2013 р. № ЗР-139. URL: <http://parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=4837&lang=rus>.
9. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 06.07.2005 р. № 2747-IV. *Офіційний вісник України*. 2005. № 32. Ст. 1918 (у ред. від 15.12.2017 р.).
10. Куйбіда Р.О., Тимошук В.П. Развитие административной юстиции в странах колишнего Радянского Союза. Київ : Книги для бізнесу, 2010. 144 с.
11. Настюк В.Я. Актуальні проблеми адміністративного процесу. *Сучасні проблеми адміністративного права та процесу* : тези доп. учасників Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 30 черв. 2017 р.). МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, каф. адмін. права і процесу ф-ту № 3. Харків, 2017. 295 с. С. 24–26.
12. Осіпова І.І. Підстави звільнення від доказування за законодавством зарубіжних країн. *Університетські наукові записки. Науковий часопис*. 2016. № 60. С. 66–73.
13. Решетникова И.В. Доказательственное право Англии и США. Екатеринбург : Изд-во УрГЮА, 1997. 240 с.
14. Рябенко О.П. Проблемні питання розвитку сучасної доктрини адміністративного права і процесу. *Юрист України*. 2011. № 1. С. 5–10. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/uy_2011_1\(14\)_1](http://nbuv.gov.ua/UJRN/uy_2011_1(14)_1).
15. Умнова О. Світовий досвід визначення концепції інституту доказів і доказування в адміністративному судочинстві. *Вісник Академії управління МВС*. 2009. № 3. С. 124–131.
16. Черникова А.О. Диференціація процесуальної форми адміністративного судочинства: досвід пострадянських країн. *Национальный юридический журнал: теория и практика*. 2016. № 1. Ч. 2. С. 68–71.
17. Черникова А.О. Диференціація процесуальної форми адміністративного судочинства України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2016. 20 с.
18. Шумилов В.М. Правовая система США : учебное пособие. 2-е изд., перераб. и доп. Москва : Междунар. отношения, 2006. 408 с.

УДК 629.067

ОПАЦЬКИЙ Р.М.

ІНСТИТУТИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ЯК СУБ'ЄКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

У статті проаналізовано систему громадських об'єднань як суб'єктів формування державної ювенальної політики. Встановлено їх роль та способи впливу на розвиток відповідної сфери суспільних відносин. На підставі аналізу суспільно-політичної практики робиться висновок про «формальний» та «популістський» підходи до реалізації ювенальної політики з боку об'єднань громадян. Окремо розглядаються політичні лідери та об'єднання як суб'єкти ювенальної політики. Зроблено висновок про перехід від категоричного несприйняття до лібералізації поглядів релігійних груп і необхідності впровадження ювенальної юстиції в Україні.

Ключові слова: ювенальна політика, ювенальна юстиція, права дітей, об'єднання громадян, проблематика.

© ОПАЦЬКИЙ Р.М. – кандидат юридичних наук, доцент кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності (Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ)

В статье проведён анализ системы общественных объединений как субъектов формирования государственной ювенальной политики. Установлены их роль и способы влияния на развитие соответствующей сферы общественных отношений. На основании анализа общественно-политической практики делается вывод о «формальном» и «популистском» подходах к реализации ювенальной политики со стороны объединений граждан. Отдельно рассматриваются политические лидеры и объединения как субъекты ювенальной политики. Сделан вывод о переходе от категорического неприятия к либерализации взглядов религиозных групп и необходимости внедрения ювенальной юстиции в Украине.

Ключевые слова: ювенальная политика, ювенальная юстиция, права детей, объединения граждан, проблематика.

The article analyzes the system of public associations as subjects of the formation of the state juvenile policy. Their role and methods of influence on development of the corresponding sphere of social relations have been established. Based on the analysis of socio-political practice, the conclusion is made of the “formal” and “populist” approach to the implementation of juvenile policies by associations of citizens. Separately, political leaders and associations are seen as subjects of juvenile politics. The conclusion is made about the transition from categorical rejection to the liberalization of the views of religious groups to the necessity of juvenile introduction justice in Ukraine.

Key words: juvenile policy, juvenile justice, children's rights, citizens' associations, problems.

Обов'язковою умовою формування та реалізації ефективною ювенальною політики є широке залучення до цього процесу інститутів громадянського суспільства, об'єктивна оцінка їх можливостей і фактичної ролі в інституціональному полікотворенні. Лише таким чином можна досягнути закономірності політичних подій, з'ясувати потенціал різних соціальних груп, виявити та усунути чинники, які перешкоджають його реалізації: для побудови виваженої, дієвої політики необхідне чітке уявлення про її механізми, технології, процедури, а головне – про систему її суб'єктів. Останні впливають на політику багатьма способами через різноманітні канали, з абсолютно неоднаковими (інколи контрадикторними) цілями. Не знаючи принципів, методів і форм їх діяльності, неможливо передбачити, на що перетвориться первинний стратегічний задум та, зрештою, якою буде власне політика [1, с. 141].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Велике значення для осмислення ключових проблем інституціоналізації аспектів державної ювенальної політики й понині мають праці Р. Коуза, Д. Норга, В. Ойкена, Т. Санталайна, П. Поренне, Т. Сааті, Г. Саймона, які започаткували фундаментальні і прикладні дослідження з системного аналізу та ґрунтовно розвинули сукупність наукових засад щодо механізмів, інститутів громадянського суспільства, специфіки їх діяльності.

У контексті нашого дослідження особливий інтерес становлять праці таких українських та російських учених, як: Н. Липовська, І. Бережнюк, І. Кісельова, С. Барамзін, О. Маркіна, В. Діанова, І. Драган, М. Івашов, Л. Івашова, П. Пашко, Д. Приймаченко, М. Корецький, В. Макрусев, Д. Фролов, В. Кухаренко, М. Ванін, Р. Волков, Н. Нижник, В. Цветков, А. Решетніченко, Н. Ільченко, Ю. Кунев та ін. Саме ці науковці зробили фундаментальний і ґрунтовний внесок в обґрунтування та дослідження теоретико-методологічних засад діяльності інститутів громадянського суспільства.

Мета статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження специфіки впливу інститутів громадянського суспільства як суб'єктів реалізації державної ювенальної політики в умовах трансформації українського суспільства. Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі завдання: визначити роль інститутів громадянського суспільства у реалізації державної ювенальної політики; звернути увагу на релігійні організації як важливий складник громадянського суспільства та їхню роль у реалізації державної ювенальної політики.

Виклад основного матеріалу. Останні тенденції розвитку української державності показали її становлення як громадянської, що зумовлено та взаємопов'язано з демократичною та правовою державністю. Найважливішим чинником становлення громадянського суспільства передбачає високий ступінь активності її громадян, їхню самоорганізацію та здатність до самодіяльності за межами впливу держави.

Зростання ролі громадянського суспільства є проявом загальної закономірності формування та розвитку демократичної та правової державності в Україні, оскільки саме воно є її середньою основою. Громадянське суспільство та держава – це два пов'язані явища, які є необхідною умовою прогресивного розвитку будь-якої правової суспільної системи [2, с. 229].

Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016–2020 роки визначає напрями правотворчої діяльності щодо створення сприятливих умов для формування та розвитку інститутів громадянського суспільства та забезпечення ефективної участі громадськості під час формування та реалізації державної, регіональної політики, вирішення питань місцевого значення [3].

Відповідно до Порядку «Про сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів № 976 від 5 листопада 2008 р., визначається, що «під інститутами громадянського суспільства слід розуміти громадські об'єднання, професійні спілки та їх об'єднання, творчі спілки, організації роботодавців та їх об'єднання, благодійні і релігійні організації, органи самоорганізації населення, недержавні засоби масової інформації та інші невідприємницькі товариства й установи, легалізовані відповідно до законодавства» [4]. Аналогічний перелік міститься і в Порядку проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики, затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 р. [5].

Об'єднання громадян у добровільні організації є одним із проявів громадянського суспільства, однією з форм його розвитку, яка на цьому етапі є найбільш помітною і досить результативною (варто згадати громадянські рухи об'єднання за права політв'язнів, полонених тощо). Громадянське суспільство можна уявити як свого роду соціальний простір, в якому люди взаємодіють до певної міри як незалежні один від одного і держави індивіди. Основа громадянського суспільства – цивілізований, самодостатній, повноправний індивід, від суттєвих рис якого залежать його якість та зміст [6, с. 119].

Саме за наявності різноманітних об'єднань можна формально оцінити ступінь розвитку суспільства: чим більше різноманітних недержавних організацій, тим більше власних потреб воно може самостійно розв'язувати [7, с. 234].

Формування громадських об'єднань у сфері ювенальної юстиції відзначено низкою тенденцій. Зокрема, зростання кількості цих утворень не супроводжується збільшенням залучених до громадського сектору дітей. Залишається значний показник «фіктивних» громадських організацій, значна частина створюються відповідно до потреб політичної кон'юнктури або бізнесу. Крім того, цією тематикою активно апелюють релігійні лідери та релігійні організації, при чому, як правило, спираючись на лише на релігійні чи суб'єктивні погляди, не маючи правдивої інформації в правовому полі.

Не є секретом, що кількісне збільшення громадського сектору ювенальної сфери є необхідним, але не достатнім чинником зростання його ефективності. Важливим є визнання цінності громадянської активності настільки ж вагомим засобом посилення демократії, як і законодавче її забезпечення та створення необхідних соціально-економічних передумов покращення стану справ у ювенальній сфері [8, с. 28].

Збільшення за останні роки кількості організацій, основною проблематикою діяльності яких є реалізація ювенальної політики (юстиції), їх різноманітність, безумовно, свідчить про позитивні тенденції розвитку громадянського суспільства та прояв соціальної активності громадськості. Проте слід зазначити, що лише незначна частина організацій орієнтована на активну участь у політичному житті країни.

Оскільки організації, які ставлять за основну мету формування та реалізацію ювенальної юстиції, мають на меті відстоювання найрізноманітніших інтересів дітей, їхня діяльність спрямована не стільки на підвищення політичної активності, скільки на вирішення соціальних, економічних, освітніх, культурних проблем дітей. Таке співвідношення зумовлюється тим, що діти, стикаючись із постійними проблемами, конфліктами на побутовому рівні, у процесі навчання, трудової діяльності, сімейних відносин, відводять на другий план активну участь у політичних процесах. Причина криється не в самих організаціях, а в тому, що складна, нестабільна економічна і політична ситуація призводять до кризи у суспільстві, а допомога дітям надає певні переваги громадським організаціям у разі обговорення (а іноді і вирішення) певної проблеми [9, с. 33].

Закон України «Про громадські об'єднання» від 22 березня 2012 р. [10] надає значно ширші можливості для громадських об'єднань, а саме: проведення консультацій, розроблення від-

повідних проєктів нормативно-правових актів, утворення консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів при органах державної влади, органах влади Автономної Республіки Крим, органах місцевого самоврядування, у роботі яких беруть участь представники громадських об'єднань. Зазначений перелік форм участі в реалізації державної ювенальної політики не вичерпується лише цими формами, до них також слід додати, згідно із Законом України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» від 5 лютого 1993 р. [11], такі форми, як участь у розробці та реалізації програм, що стосуються суспільства загалом та дітей зокрема, а також внесення пропозицій до органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування щодо соціального становлення та розвитку дитячої особистості, а в разі необхідності – їх захисту та примирення із законом.

Аналізуючи практику участі громадськості в реалізації державної ювенальної політики, слід зазначити, що частіше за все затребувані такі форми участі, як: участь у реалізації ювенальних (дитячих, підліткових, молодіжних) програм, участь у створенні та діяльності консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів при органах державної влади, органах влади Автономної Республіки Крим, органах місцевого самоврядування та участь у консультаціях із громадськістю [12, с. 110].

Функціонування консультативно-дорадчих органів за участю громадських організацій, зацікавлених у реалізації державної ювенальної політики, упорядковує та систематизує роботу як владних інституцій, так і самих організацій, допомагає у побудові конструктивного діалогу з опонентами такої сфери.

Доцільно зазначити, що завдяки процесам формування громадських рад різні сектори громадянського суспільства уперше зішлись на єдиному діалоговому майданчику і почали процес вироблення спільних позицій з органами публічної влади. Водночас громадським радам ще належить стати дієвим інструментом комунікації між громадянським суспільством та органами виконавчої влади [13, с. 237].

Розкриваючи тему інститутів громадянського суспільства як суб'єктів реалізації державної ювенальної політики, варто окремо виділити такий інститут, як релігійні організації.

Тенденція останніх років вказує на значний вплив релігійних інституцій на формування поглядів суспільства на певну проблематику. Аналізуючи виступи релігійних діячів, лідерів і просто активних віруючих громадян, не важко простежити тенденцію на лібералізацію поглядів та оцінки необхідності введення ювенальної юстиції від крайнього несприйняття до підтримки, а іноді навіть і до виявлення ініціативи у цьому напрямі.

Важливість з'ясування того, чому релігія і церква є суб'єктами ювенальної політики, зумовлена підвищенням ролі цих соціальних інститутів у формуванні політичної свідомості, взагалі політичної культури. Кожна з наявних нині у світі релігій має своїх носіїв, які й виступають суб'єктами політичного процесу: церкви, мечеті, конфесії, релігійні громади, релігійні організації, секти віруючих тощо. Для кожного з цих суб'єктів політичного процесу характерна така риса, як політична суб'єктність. Остання виявляється в тому, що релігійні організації не тільки безпосередньо беруть участь у політичному житті, а й широко залучають до виконання соціально-політичних завдань світські організації (політичні партії, профспілки, молодіжні організації тощо) і навіть створюють їх. Крім того, релігійні приписи значною мірою організують життєво-повсякденний простір діяльності віруючих, у рамках якого перебувають корінні питання взаємодії батьків та дітей, тобто церква та релігія справляють безпосередній вплив на ціннісний аспект ювенальної політики конкретного суспільства.

Загалом, політична суб'єктність релігійних організацій зумовлена двома обставинами: перша пов'язана з виконанням релігією однієї з найважливіших своїх функцій – зберігання і підтримування встановлених у суспільстві цінностей, друга – з необхідністю посилювати ідеологічний вплив віруючих на політичні процеси, що відбуваються в державі, ширше залучати людей суспільства у свою релігію і в активну релігійну діяльність.

Оскільки нині вплив релігії на суспільну свідомість беззаставно прирівнюється до засобів масової інформації, то стає зрозуміло, чому політики завжди ведуть безкомпромісну боротьбу за віруючих у всіх країнах світу, у тому числі й в Україні [14].

Висновок. Оцінюючи у цілому участь інститутів громадянського суспільства, слід сказати, що саме вони можуть більш активно заповнювати або доповнювати ті ніші діяльності, на яких не може поширюватися державний вплив. Інститути громадянського суспільства можуть стати сектором, який дасть змогу забезпечити рівновагу в реалізації державної ювенальної політики.

Список використаних джерел:

1. Липман З.К. Институциональные основы государственной политики. Волгоград : б.и., 2000. 314 с.
2. Панасюк В.М. Інститути громадянського суспільства як суб'єкти реалізації державної молодіжної політики. *Юридичний вісник*. 2015. № 3. С. 229–234.
3. Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016–2020 роки : Затверджена Указом Президента України від 26.02.2016 р. *Офіційний вісник України*. 2016. № 18. Ст. 716.
4. Про затвердження Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади : Постанова Кабінету Міністрів України від 05.11.2008 р. № 976. *Офіційний вісник України*. 2008. № 86. Ст. 2889.
5. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики : Постанова Кабінету Міністрів України від 03.11.2010 р. *Офіційний вісник України*. 2010. № 84. Ст. 2945.
6. Захаренко К.В. Особливості функціонування молодіжних організацій у державотворчих процесах України. *Грані*. 2010. № 1. С. 117–119.
7. Мерник А.М. Громадянське суспільство як інституційна система. *Вісник Академії правових наук України*. 2011. № 4. С. 231–239.
8. Співпраця органів влади та інститутів громадянського суспільства у сфері державної молодіжної політики в Україні : наук. розробка; / авт. кол. : Є.І. Бородін, І.В. Хохрякова, Т.М. Тарасенко та ін. Київ : НАДУ, 2012. 56 с.
9. Панасюк В.М. Молодіжні громадські організації – суб'єкт молодіжної політики. *Юридичний вісник*. 2007. № 2. С. 31–35.
10. Про громадські об'єднання : Закон України від 22.03.2012 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 1. Ст. 1.
11. Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні : Закон України від 05.02.1993 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 16. Ст. 167.
12. Панасюк В.М. Молодіжні громадські організації як суб'єкт молодіжної політики. *Правове життя сучасної України: тези доповідей 9-ї звіт. наук. конф. проф.-виклад. складу ОНЮА*. Одеса : Фенікс. 2006. С. 108–110.
13. Павлюк К.С. Взаємодія інститутів громадянського суспільства та органів державної влади: діалог через громадські ради. *Ефективність державного управління*. 2013. Вип. 37. С. 235–241.
14. Релігія й церква як суб'єкти політики. URL: <http://textbooks.net.ua/content/view/full/6615/44/>.